

AHOLI O'RTASIDA VIKTIMOLOGIK PROFILAKTIKA CHORA-TADBIRLARINI AMALGA OSHIRISHDA PROFILAKTIKA XIZMATI XODIMLARINING PROFESSIONAL TAYYORGARLIGI

Hasanov Zafar Bozorovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Malaka oshirish instituti Kasbiy
tayyorgarlik fakulteti boshlig'ining o'rinbosari, podpolkovnik.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20372791>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 21-may 2026 yil
Ma'qullandi: 23-may 2026 yil
Nashr qilindi: 25-may 2026 yil

KEY WORDS

viktimologik profilaktika,
profilaktika xizmati, professional
tayyorgarlik, huquqbuzarliklar
profilaktikasi, jabrlanuvchi, viktim
xulq, profilaktika inspektori,
kriminologiya, ichki ishlar
organi.

ABSTRACT

Mazkur ilmiy maqolada aholi o'rtasida viktimologik profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirishda profilaktika xizmati xodimlarining professional tayyorgarligi masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada viktimologik profilaktikaning mazmun-mohiyati, profilaktika xizmati xodimlarining kasbiy tayyorgarligi, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi asoslari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslantirilgan takliflar bayon etilgan.

Bugungi globalashuv sharoitida jinoyatchilikka qarshi kurashish va uning oldini olish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, aholining turli qatlamlari orasida huquqbuzarliklardan jabrlanish xavfini kamaytirish, viktim xulq-atvor omillarini aniqlash va ularni bartaraf etish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

Viktimologik profilaktika jinoyatchilikning oldini olishning muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning asosiy maqsadi shaxsning jinoyatdan jabrlanish ehtimolini kamaytirishdan iborat. Shu sababli, mazkur faoliyatni amalga oshiruvchi profilaktika xizmati xodimlarining professional tayyorgarligi masalasi alohida e'tiborni talab qiladi.

O'zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini takomillashtirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni hamda Prezident Farmonlarida profilaktika faoliyatining ustuvor yo'nalishlari belgilab berilgan [1]. Mazkur normativ-huquqiy hujjatlar viktimologik profilaktikani samarali tashkil etish uchun huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, amaliyotda ayrim profilaktika xodimlarining viktimologik bilim va ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmagani sababli profilaktik ishlarining samaradorligi pasaymoqda.

Viktimologik profilaktikaning nazariy asoslari

Viktimologiya kriminologiyaning mustaqil yo'nalishlaridan biri bo'lib, u jinoyat qurboni, uning xulq-atvori va jinoyat sodir etilishiga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganadi. Viktimologik profilaktika esa shaxslarni jinoyatdan jabrlanishdan himoya qilishga qaratilgan maxsus chora-tadbirlar tizimidir.

Ilmiy adabiyotlarda viktimologik profilaktika tushunchasiga turlicha yondashuvlar mavjud. Ayrim olimlar uni jinoyatchilikning oldini olishning yordamchi vositasi sifatida talqin qilsa, boshqa tadqiqotchilar uni mustaqil profilaktik faoliyat turi sifatida baholaydi [2].

Professor A.A. Otajonovning fikricha, viktimologik profilaktika aholining huquqiy madaniyatini oshirish va xavfli vaziyatlardan himoyalanih ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan tizimli faoliyatdir [3].

Bizning fikrimizcha, viktimologik profilaktika nafaqat jinoyat qurboniga aylanish xavfini kamaytiradi, balki jamiyatda xavfsizlik muhitini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Profilaktika xizmati xodimlarining professional tayyorgarligi

Profilaktika xizmati xodimlarining professional tayyorgarligi ularning nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari va psixologik tayyorgarligini o'z ichiga oladi. Zamonaviy profilaktika faoliyati xodimlardan nafaqat huquqiy bilimlarni, balki psixologiya, pedagogika va kommunikatsiya sohalaridagi bilimlarni ham talab qiladi.

Amaliyot tahlillari shuni ko'rsatadiki, ayrim profilaktika xodimlarida viktimologik tahlil ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmagan. Natijada, ayrim hollarda aholining xavf guruhlari bilan ishlash samaradorligi past darajada qolmoqda.

Bundan tashqari, profilaktika xodimlari tomonidan aholiga viktimologik tushuntirish ishlari olib borilishida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi ham yetarli emas.

Ilmiy kuzatuvlarga ko'ra, profilaktika xodimlarining professional tayyorgarligi qanchalik yuqori bo'lsa, huquqbuzarliklardan jabrlanish darajasi shunchalik kamayadi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi asoslari

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson huquqlari, erkinliklari va xavfsizligini ta'minlash davlatning asosiy vazifalaridan biri sifatida mustahkamlangan.

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonunda profilaktika subyektlarining asosiy vazifalari, profilaktik faoliyatning shakllari va usullari belgilangan [4]. Mazkur Qonunga ko'ra, profilaktika xizmati xodimlari aholining huquqiy ongini oshirish va huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha muntazam ish olib borishi lozim.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ichki ishlar organlari faoliyatini takomillashtirishga oid Farmon va Qarorlarida profilaktika xizmatlari faoliyatini zamonaviy talablar asosida tashkil etish vazifalari belgilangan [5].

Qonunchilik tahlili shuni ko'rsatadiki, viktimologik profilaktika bo'yicha normativ-huquqiy asoslar mavjud bo'lsa-da, amaliy mexanizmlarni yanada takomillashtirish zarurati mavjud.

Ilmiy va amaliy mushohadalar

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, aholining ayrim qatlamlari jinoyatdan jabrlanish xavfi yuqori bo'lgan guruhlarni tashkil etadi. Xususan, voyaga yetmaganlar, ayollar, keksalar va ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar orasida viktim xulq-atvor omillari ko'proq uchraydi.

Ayrim hollarda profilaktika xodimlari tomonidan ushbu toifadagi fuqarolar bilan ishlashda individual yondashuv yetarli darajada qo'llanilmayapti. Bundan tashqari, profilaktik suhbatlar va tushuntirish ishlari ko'pincha rasmiy xarakter kasb etmoqda.

Ilmiy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, aholining huquqiy madaniyatini oshirish va xavfli vaziyatlarda to'g'ri harakat qilish ko'nikmalarini shakllantirish viktimologik profilaktikaning muhim omili hisoblanadi.

Bizning fikrimizcha, profilaktika xizmati xodimlarining professional tayyorgarligini kuchaytirish orqali jinoyatlardan jabrlanish holatlarini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Mavzu doirasidagi muammolar

Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy muammolar mavjudligini ko'rsatdi:

birinchidan, profilaktika xodimlarining viktimologik bilim darajasi barcha hududlarda bir xil emas;

ikkinchidan, amaliy mashg'ulotlar va treninglar yetarli darajada tashkil etilmagan;

uchinchidan, profilaktik faoliyatda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi past;

to'rtinchidan, aholining ayrim qatlamlari bilan individual ishlash mexanizmlari yetarli rivojlanmagan;

beshinchidan, ichki ishlar organlari va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlik ayrim hollarda sust tashkil etilgan.

Mazkur muammolar viktimologik profilaktika samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Ilmiy va amaliy takliflar

1. Profilaktika xodimlari uchun viktimologiya yo'nalishida maxsus malaka oshirish kurslarini joriy etish;

2. Profilaktika faoliyatida zamonaviy axborot texnologiyalari va raqamli platformalardan foydalanishni kengaytirish;

3. Aholining xavf guruhlari bilan ishlash bo'yicha individual metodikalarni ishlab chiqish;

4. Oliy ta'lim muassasalari va Ichki ishlar organlari akademiyalari o'quv dasturlariga viktimologik profilaktika bo'yicha maxsus fanlarni kiritish;

5. Mahalla, ta'lim muassasalari va ichki ishlar organlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish;

6. Profilaktika xodimlari faoliyatida psixologik tayyorgarlik elementlarini kuchaytirish;

7. Aholi o'rtasida ommaviy huquqiy targ'ibot ishlarini muntazam tashkil etish.

Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi viktimologik profilaktika tizimi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, aholi o'rtasida viktimologik profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirishda profilaktika xizmati xodimlarining professional tayyorgarligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy sharoitda profilaktika xodimlari nafaqat huquqiy bilimlarga, balki psixologik, pedagogik va kommunikativ ko'nikmalarga ham ega bo'lishi zarur. Tadqiqot davomida aniqlangan muammolar va ishlab chiqilgan takliflar viktimologik profilaktika tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, profilaktika xodimlarining professional tayyorgarligini kuchaytirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va aholining huquqiy madaniyatini oshirish jinoyatlardan jabrlanish holatlarini kamaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni.
2. Kriminologiya nazariyasi. – Toshkent, 2022.
3. Otajonov A.A. Jinoyatchilik profilaktikasi nazariyasi. – Toshkent, 2021.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ichki ishlar organlari faoliyatini takomillashtirishga oid Farmonlari.
6. Viktimologiya asoslari. – Toshkent, 2020.
7. Crime Prevention and Victimology. – London, 2021.
8. Victimological Prevention in Modern Society. – New York, 2022.

